

METODICKÉ POKYNY
k vzdelávaciemu štandardu a exemplifikačným úlohám
zo slovenského jazyka a literatúry
pre gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským

Vypracoval: **PhDr. Jozef Varga, CSc.**

Bratislava 2002

1. Úvod

Vzdelávací štandard vo vyučovacom procese slúži ako východisko i ako cieľ a aj ako pomocný materiál pri vypracovaní ďalších pedagogických dokumentov. Tento súhrn požiadaviek je spracovaný na základe skutočnosti, že úroveň požadovaných výkonov je na školách rôzna, a teda musí vo všeobecnosti vyhovovať všetkým, ale pritom sa snaží neznižovať úroveň vedomostí a zručností žiakov.

Vzdelávací štandard v gymnáziách s vyučovacím jazykom maďarským zachováva klasickú štruktúru obsahu učebného predmetu a delí sa na časti: konverzácia, jazyková výchova, sloh a literatúra.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov v štandarde sú konkretizované exemplifikačnými úlohami, ktoré presnejšie vymedzujú rozsah požiadaviek a náročnosť, na ktorej by mali byť zvládnuté.

Záväznosť vzdelávacieho štandardu nevyklučuje možnosť zaradiť do obsahu vyučovania slovenského jazyka a literatúry na gymnáziách s vyučovacím jazykom maďarským ďalšie učivo podľa špecifických cieľov triedy, školy, schopností a prejaveneho záujmu žiakov, či zvýšiť nároky na ich výkony, a tak realizovať požadovanú diferenciaciu vzdelávania.

2. Základné poznatky

Ústredne vypracovaný vzdelávací štandard a jemu prislúchajúce exemplifikačné úlohy majú iba rámcový charakter, nakoľko vylučujú presné inštrukcie pre pedagógov, ale pomáhajú im zaradiť učivo do vyučovacieho procesu podľa svojich predstáv, vedomia a svedomia, pričom čiastočne aj sami môžu pozmeniť tematické okruhy učebnej látky.

Cieľom vyučovania predmetu slovenský jazyk a literatúra v gymnáziách s vyučovacím jazykom maďarským je formovať komplexnú osobnosť, posilniť spoločenskovedné vzdelanie a jazykovú prípravu žiakov v súlade s ich zapojením sa do každodenného života. Preto sa prvoradý dôraz kladie na komunikatívnu kompetenciu, t.j. vytvorenie a rozvíjanie tvorivých komunikatívnych činností. Treba však zdôrazniť aj medzipredmetové vzťahy, ktoré objasňujú, prehlbujú či analyzujú doterajšie výsledky-poznatky a vyvodlia z nich určité dôsledky charakterizujúce to-ktoré obdobie, ten-ktorý región.

Zavedenie slovenského jazyka a literatúry do učebného procesu ako povinný predmet pramení jednak zo štátnopolitického zriadenia spoločnosti /povinnosť osvojiť si jazyk štátotvorného národa/, jednak z možností ďalšieho vzdelávania /získať určitý stupeň istoty a jazykového sebavedomia pri vystupovaní v konkrétnych životných situáciách/.

3. Realizácia a riadenie učebného procesu

Vzdelávací štandard a exemplifikačné úlohy zo slovenského jazyka a literatúry pre gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským /schválené MŠ SR pod číslom 045 / 2002 - 4 zo dňa 11. 1. 2002/ priamo nadväzujú na dočasné učebné osnovy zo slovenského jazyka a literatúry pre gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským schválené MŠ SR rozhodnutím číslo 418 / 200 - 43 dňa 1. júna 2000.

Pod pojmom vyučovanie slovenského jazyka a literatúry na gymnáziách s vyučovacím jazykom maďarským rozumieme systematické formovanie, rozvíjanie a

prehľbovanie vedomostí, zručností a návykov. Vyučovaci predmet obsahuje tri oblasti: konverzáciu, sloh a gramatiku, pričom v praxi nevystupujú izolovane, ale z hľadiska komunikatívnej funkcie jazyka sa vzájomne spájajú.

a/ Konverzácia v slovenskom jazyku

V rámci konverzácie v slovenskom jazyku má dominantné postavenie rečová dispozícia, t.j. komunikatívnosť. Komunikatívne situácie sa vytvárajú na základe načrtnutých tematických okruhov, ale aj čítaním a počúvaním zaujímavých textov. Odporúčané témy prihliadajú i na využitie medzipredmetových vzťahov, čo posilňuje nielen utvrdzovanie konkrétnych poznatkov, ale aj ich sprostredkovanie v slovenskom jazyku.

Vo vzdelávacom štandarde pre okruh konverzácia v slovenskom jazyku učiteľom i žiakom boli poskytnuté aj podotázky, tzv. exemplifikačné úlohy, ktoré bližšie určujú-skompletizujú uvedené témy. Samozrejme, podotázky sú len vodítkom, ale ak pedagóg ich pokladá na nedostatočné alebo nevyhranené, „skúmaný“-analyzovaný tematický okruh môže v procese vyučovania detailnejšie rozviesť.

b/ Sloh

Vo vzdelávacom štandarde sú rozvedené slohové útvary, ktoré tvoria súčasť každodenného života a zabezpečujú intelektuálnu úroveň žiaka jednak v ústnom, jednak v písomnom prejave. Slohovo-štylistické útvary poskytujú možnosti precvičovať rozvoj individuálneho štýlu a nadobudnúť zručnosti v uplatnení sa v každodennom styku.

V procese vyučovania vzdelávací štandard a exemplifikačné úlohy pomáhajú učiteľovi a žiakovi hlbšie pochopiť a osvojiť si okruhy textov a ich štýlotvorných prostriedkov.

c/ Gramatika a pravopis

Vzdelávací štandard zahŕňa aj štruktúru gramatiky. Stredoškolská učebná látka nadväzuje na kompletne preberanú látku z gramatiky zo ZŠ; preto žiaci na týchto typoch škôl sa nestretávajú s úplne novým gramatickým materiálom, skôr ide tu o prehľbovanie, zriedkakedy doplnenie, dokonale známych gramaticko-pravopisných elementov: interpretovať a flexibilne kreovať texty s vymedzenými gramatickými špecifickosťami, precvičovať zapamätávanie gramaticko-pravopisných výnimiek a porovnávanie ich s materinským-maďarským jazykom, ako aj rozvíjať zručnosti formou opakovania normatív na zvyšovanie subjektívnej jazykovej kultúry.

Exemplifikačné úlohy sa pripájajú k vzdelávacím štandardom a slúžia predovšetkým ako brainstorming /burza nápadov alebo metóda skupinového tvorivého myslenia/ rovnako pre pedagóga ako aj pre žiaka. Informatívne podotázky v učebnom procese podnecujú obe strany ku kreatívnosti a reťazovosti v riešení úloh. Samozrejme, vyučujúci majú právo svojvoľne sa rozhodnúť /vynechať určitú problematiku; doplniť riešený gramatický tematický okruh ďalšími podotázkami atď./.

d/ Literatúra

Vyučovanie slovenskej literatúry na gymnáziách s vyučovacím jazykom maďarským na základe vzdelávacieho štandardu s exemplifikačnými úlohami pozostáva z dvoch častí:

- Teória literatúry, základné fakty, pojmy;
- Literárnohistorické a literárnokritické fakty.

Prvý okruh literatúry tvorí 12 „požiadaviek“, ktoré upriamujú pozornosť predovšetkým na základné literárne druhy: lyrické, epické a dramatické, kým druhý okruh má 27 štandardných tématických s exemplifikačnými úlohami. Požiadavky na vedomosti majú síce rámcový charakter, ale oporné body by mali byť v literatúre dôkladnejšie rozoberané. Stredovekú literatúru navrhujeme preberať informatívnejšie, kým slovenskú literatúru od romantizmu až dodnes hlbšie, detailnejšie. Nová a najnovšia slovenská literatúra by sa mala zakladať predovšetkým na čitateľských zážitkoch, t.j. v popredí pozornosti má byť problematika textológie. Východiskovým bodom musí byť rozbor literárneho diela /báseň, próza, dráma/. Preto treba čo najdôslednejšie vyžadovať od žiakov čítanie úryvkov zo súčasných literárnych čítaniek pre stredné školy s vyučovacím jazykom maďarským ako aj odporúčanú literatúru, ktorá je všeobecne vyznačená na konci pedagogického materiálu-dokumentu /učebnej osnovy/: výber literatúry na základe dohody učiteľa a žiaka.

Súčasná literatúra síce zahrnuje mnoho osobností, ale záleží na učiteľovi, ktorých význačnejších autorov si vyberie /najviac 2 - 3 autori/, pričom ostatných len informatívne oboznamuje s respondentmi. To však znamená, že do monitoringu z najnovšej slovenskej literatúry možno pridať len také otázky, ktoré majú všeobecnejší ráz. Napokon literatúra má hlavne selektovať nazhromaždený materiál, logicky analyzovať udalosti-príbehy, počínanie protagonistov, provenienciu či couleur local, nie detailne preberať a definovať určité literárne okruhy.

Samozrejme, v literatúre treba využiť aj osvojené tematické okruhy zo slohovej sféry, čo predpokladá praktické využitie určitých štylistických prostriedkov, v ktorých si žiak kontaminuje uchované poznatky-vedomosti so subjektívnou mienkou - opis, referát, koreferát, charakteristika a iné. Takéto praktické cvičenia zvyšujú sebavedomie žiaka, cibera jeho skoncipovačnú tendenciu a v neposlednom rade možnosť sústrediť sa na danú tematiku trebárs aj pomocou vlastnej projekcie-produkcie. „Malé prednášky“, diskusné príspevky a panelová diskusia na vyučovacích hodinách pomáhajú nadobudnúť sebavedomé vystupovanie pred spolužiakmi-„poslucháčmi“ /t.j. pred verejnosťou/.

Učiteľ žiakom musí poskytovať zdroj informácií, aby mohli nájsť najvhodnejšie údaje k danej problematike. V tomto hľadaní informácií pripadá dôležitá úloha počítačom, bližšie internetu...

Pri vyučovaní slovenskej literatúry treba zdôrazniť aj ďalšie príbuzné umenia /hudba, tanec, maliarstvo, grafika - samozrejme iba

informatívne/ doplňujú a kompletizujú poznatky literárnej histórie. Takáto „lakonickosť“, „vybočenie sa z kontextu“ pomôže respondentom odhaliť skryté zdroje literárnej detailnosti /kuriozity/ a tým hlbšie načrieť do štruktúry tematického komplexu.

Pri preberaní určitých etáp v literatúre /napr. romantizmus, realizmus, symbolizmus, lyrizovaná próza atď./ sa treba zmieniť o najvýznamnejších autoroch a dielach zo svetovej literatúry, hoci svetová literatúra na hodinách slovenskej literatúry v gymnáziách s vyučovacím jazykom maďarským nie je súčasťou vyučovacieho procesu. Predsa však meno autora a presný slovenský názov jeho

najvýznamnejšieho /šich/ diela /diel/ by mala byť súčasťou komplexnosti literárnych poznatkov.

Memorovanie z úryvkov diel sa zakladá na dohode učiteľa a žiaka, ale v každom prípade by sa malo týkať najdôležitejších básní /prípadne úryvkov z prózy alebo drámy/, ktoré sú vo vývoji slovenskej literatúry medzníkom, približovaním sa trendom európsko-svetových relácií.

Základné požiadavky treba chápať ako vodítko pri osvojovaní si učebnej látky, ktoré predestinujú žiaka, aby sa úspešne popasoval s maturitnou skúškou zo slovenského jazyka a literatúry. Základným kritériom má byť predovšetkým oproti kvantitatívnosti kvalita vedomostí, kreativnosť a dokonalá komunikatívna kompetencia. Preto začiatkom školského roka si treba premyslieť, čo, koľko a ako naučiť, ako usporiadať preberanú látku, aby nepochybne ostala náročnosť oproti neštandardizovanosti, kreativnosť namiesto pasivity, pragmatizmus oproti pozitivizmu.

So vzdelávacím štandardom ako aj exemplifikačnými úlohami by mali byť oboznámení aj žiaci a ich rodičia /hutne trebárs na rodičovskom združení/. Žiaci z dôvodu, aby vedeli, aké vedomosti a zručnosti majú záväzne získať, rodičia z dôvodu možnosti zainteresovane sa podieľať na usmerňovaní práce žiaka a sledovať jeho výkony a zároveň požiadať, aby škola, bez ohľadu na zvolený vzdelávací program alebo špecifické ciele, poskytla v predmete slovenský jazyk a literatúra projektované štandardné vzdelanie.

4. Odporúčaná odborná literatúra

Bez nároku na úplnosť pre získanie potrebných vedomostí a zručností zo slovenského jazyka a literatúry vymenujeme niektoré jazykovo-literárne dokumenty, ktoré determinujú sústavné nadobúdanie skúseností-znalostí v procese vyučovania.

a/ Slovenský jazyk

1. Marta Varsányiová: Slovenský jazyk pre 1. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 2001;

2. Marta Varsányiová: Slovenský jazyk pre 2. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 2001;

3. Elena Répássyová: Slovenský jazyk pre 3. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 2000;

4. Elena Répássyová. Slovenský jazyk pre 4. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 2001;

5. Elena Répássyová - Matilda Toroková: Zbierka úloh a pravopisných cvičení zo slovenského jazyka pre 1. - 4. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989;

6. Hilda Baloghová - Elena Laurincová: Konverzácia v slovenskom jazyku pre 1. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1987;

7. Jozef Ballay - Ján Nemčok: Konverzácia v slovenskom jazyku pre 2. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1987;

8. Gejza Horák - Elena Laurincová: Konverzácia v slovenskom jazyku pre 3. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1988;

9. Ružena Halássová - Veronika Konczerová: Konverzácia v slovenskom jazyku pre 4. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1989;

10. Gejza Horák - Jozef Ballay - Elena Répássyová: Konverzácia a čítanie v slovenskom jazyku pre 4. ročník gymnázia s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1992;

11. Marta Varsányiová: Zbierka textov zo slovenského jazyka a literatúry pre 1. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Cranium, s. r. o., Nové Zámky, 2000;

12. Jozef Mistrík: Moderná slovenčina. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava /Tretie prepracované vydanie/. Dátum vydania nevyznačený;

13. Eugen Pauliny: Slovenská gramatika. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1981;

14. Ján Kačala a kolektív: Krátky slovník slovenského jazyka. Veda, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 1997;

15. Katarína Habovštiaková - Hasák Vilmos - Torok Matild: Magyar - szlovák frazeológiai szótár. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1980;

16. Elena Smiešková - Simáné Havas Éva: Szlovák - magyar frazeológiai szótár. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1981;

17. Elena Smiešková: Malý frazeologický slovník. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1989.

b/ Slovenská literatúra

1. Marta Varsányiová: Slovenská literatúra pre 1. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským, 1. - 2. časť. Cranium, s. r. o., Nové Zámky, 1998;

2. Juraj Koutun - Viliam Obert - Nora Beňušíková - Jozef Petrovič: Slovenská literatúra pre 2. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1995 /2. upravené vydanie/;

3. Viliam Obert - Jozef Petrovič: Slovenská literatúra pre 3. ročník gymnázií, stredných odborných škôl a stredných odborných učilíšť /študijné odbory/ s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1997 /2. prepracované vydanie/;

4. Rudolf Trutz: Slovenská literatúra pre 4. ročník stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1997;

5. Michal Harpáň: Teória literatúry. ESA, Bratislava, 1994;

6. Ján Findra - Eduard Gombala - Ivan Plintovič: Slovník literárnovedných termínov. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1987;

7. Viliam Marčok: Milan Rúfus. Siluety, Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1985;

8. Tomáš Horváth: Dušan Mitana. Kalligram, Edícia Váhy, Bratislava, 2000;

9. Ján Števček: Dejiny slovenského románu. Tatran, Bratislava, 1989;

10. Ján Števíček: Súčasný slovenský román. Tatran, Bratislava, 1987;
11. Stanislav Šmatlák: Dejiny slovenskej literatúry /Od stredoveku po súčasnosť/. Tatran, Bratislava, 1988;
12. Vladimír Petrík: Proces tvorba. Edícia Horizonty, Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1990;
13. Jozef Felix: Literárne križovatky. Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1991;
14. Jozef Hvišč - Viliam Marčok - Mária Bátorová - Vladimír Petrík: Biele miesta v slovenskej literatúre. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1991;
15. Jozef Bžoch: Literárne soboty. Edícia Horizonty, Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1990;
16. Peter Zajac: Tvorivosť literatúry. Studia Literaria, Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1990;
17. Ivan Sulík: Kapitoly o súčasnej próze. Horizonty, Slovenský spisovateľ, Bratislava, 1985;
18. Stanley J. Grenz: Úvod do postmodernizmu. Návrat domu, Praha, 1997;
19. František Miko: Aspekty literárneho textu. Pedagogická fakulta v Nitre, ÚJLK, 1989;
20. František Miko: Estetika výrazu. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1969;
21. František Miko: Hodnoty a literárny proces. Tatran, Bratislava, 1982;
22. Andrej Antoňák, Ľubica Babotová, Beáta Bíliková, Štefan Franko, Ján Gbúr, Oľga Guzyová, Edmund Hleba, Peter Káša, Peter Karpinský, Anita Krčová, Zuzana Malinovská-Šalamonová, Paulína Šišmišová, Eva Tkáčiková, Viera Žemberová: Rukoväť literatúry. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava + Petzolt PVD Košice, 1999;
23. Milan Pišút a kolektív: Dejiny slovenskej literatúry, Obzor, Bratislava, 1984;
24. Ján Števíček a kolektív: Dejiny slovenskej literatúry 4 /Slovenská literatúra po roku 1945/. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1987;
25. Valér Mikula a kolektív: Slovník slovenských spisovateľov. Nakladateľstvo LIBRI, Praha, 1999.